

УДК 658.168.5:629.73(045)

НІКІТИНА Т.А., к.е.н

м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ КОНСОЛІДАЦІЇ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.

Анотація: У статті досліджуються теоретичні підходи до визначення економічного механізму консолідації капіталу підприємства та його складових частин.

Ключові слова: економічний механізм, консолідація капіталу, механізм консолідації капіталу підприємств.

Анотация: Статья посвящена исследованию теоретических подходов к определению экономического механизма консолидации капитала предприятия и его составляющих.

Ключевые слова: экономический механизм, консолидация капитала, механизм консолидации капитала предприятия.

Abstract. The article is devoted to researches of theoretical approaches to definition of the economic mechanism of capital consolidation in enterprises and its components.

Keywords: economic mechanism, capital consolidation, capital consolidation mechanism of enterprises.

Постановка проблеми. Процеси консолідації капіталу в епоху глобалізації набули стрімкого розвитку. Зокрема, спостерігається подальший розвиток та виникнення нових форм концентрації та централізації капіталу. Компанії використовують консолідацію капіталу заради досягнення максимального ефекту від своєї діяльності та отримання конкурентних переваг на ринку. Тому, актуальним є дослідження та поглиблення знань до визначення поняття економічного механізму консолідації капіталу підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади такої економічної категорії як економічний механізм, досліджуються такими вченими як І. Балабанов, А. Кульман, Л. Лозовський, Е. Стародубцева, Б. Райзберг та ін. Вивченням різноманітних аспектів економічного механізму підприємства присвячено праці таких науковців як С. Бочаров, І. Бушмін, О. Богущко, Н. Брюховецька, Т. Владімірова, М. Кизим, Р. Сайфулін, А. Шеремет та ін. В той же час, залишається недостатньо визначеним поняття механізму консолідації капіталу підприємства.

Формування цілей статті. Актуальність наукового дослідження пов'язана з визначенням поняття економічного механізму консолідації капіталу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж дати визначення поняттю "економічний механізм консолідації капіталу підприємства", необхідно з'ясувати сутність таких понять як "механізм" та "економічний механізм".

Економічна енциклопедія дає наступні визначення: "механізм – 1) система пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності; – 2) внутрішній пристрій машини, устаткування тощо – система певних ланок та елементів, що призводять їх у дію" [1, с. 355]. У короткому економічному словнику, "механізм" трактується як "послідовність станів, процесів,

які визначають собою які-небудь дії, явища; система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності" [2, с. 401].

Застосовуючи термін "механізм" до економічних процесів, сучасні науковці трактують категорію "економічний механізм" наступним чином. Так, Б. Райзберг дає таке визначення "механізм економічний – сукупність методів та засобів впливу на економічні процеси, їх регулювання [3, с. 227].

А. Кульман, досліджуючи економічні механізми, дає таке визначення: "механізм являє собою систему елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилки і результуючу реакцію" [4, с.13-14]. Вчений стверджує, що "ми говоримо про економічний механізм у тому випадку, якщо певне вихідне економічне явище тягне за собою ряд інших, причому для їх виникнення не потрібен додатковий імпульс. Вони слідуєть один за одним у певній послідовності і призводять до певних явних результатів..." [4, с.13].

І. Балабанов визначає економічний механізм як "... систему дії економічних важелів, що виражається в організації, плануванні й стимулюванні використання фінансових ресурсів... До складу економічного механізму входять такі елементи: функції управління, економічні важелі, правове, нормативне й інформаційне забезпечення." [5, с.117].

Грунтуючись на формулюванні категорії "економічний механізм", у науковій літературі наведені такі визначення економічного механізму підприємства. Науковці А. Шеремет та Р. Сайфулін визначають економічний механізм підприємства як "систему керування економічними відносинами підприємства

через економічні важелі за допомогою функцій управління” [6, с.43]. Н. Брюховецька трактує економічний механізм підприємства як “систему, що діалектично розвивається, видів і форм власності, методів господарювання, форм управління, інструментів і важелів державного регулювання та ринкової саморегуляції, які визначаються об’єктивними і суб’єктивними умовами певного історичного етапу розвитку держави, її інституціями для забезпечення ефективного функціонування підприємств” [7, с.7]. На думку О. Богушко економічний механізм підприємства є “однією з головних складових господарського механізму, що являє собою систему функцій управління, економічних відносин і економічних важелів, спрямованих на формування капіталу з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства.” [8, с.47–48].

Науковці С. Бочаров і І. Бушмін [9] розрізняють економічні механізми та механізми управління. Під економічними механізмами вчені розуміють такі, що “використовуються для опису макроекономічних процесів з метою подальших дедуктивних висновків і мають ймовірний характер” [9, с.35]. Економічні механізми ґрунтуються на процесах державного регулювання. Управлінські механізми трактуються як такі, що “...використовуються для узгодження взаємодії певного кола учасників і проєктуються для рішення конкретних задач” [9, с.35]. Вчені зазначають, що економічні та управлінські механізми єдині за своєю основною ознакою – послідовністю явищ. Але, суттєвою різницею між ними є масштаби дії, можливість встановлення прямого та зворотного зв’язку між приймаючим рішення та виконавцем, а також у ступені інформаційної невизначеності.

Розгляд економічного механізму в залежності від макро- та мікроекономічного аспекту дослідження показано на рис. 1.

Таким чином, враховуючи твердження С. Бочарова і І. Бушміна та наведені вище визначення сучасних науковців, “економічний механізм підприємства” можна віднести до категорії “управлінський механізм” і трактувати як “організаційно-економічний механізм підприємства”. Складовими частинами організаційно-економічного механізму підприємства є мета та задачі механізму, алгоритм дій, критерії оцінки діяльності механізму, суб’єкти механізму, ресурси, методи та важелі впливу, система контролю та нормативно-правове забезпечення механізму.

На нашу думку, поняття “механізм консолідації капіталу підприємства” більш вузьке і входить у поняття “організаційно-економічний механізм підприємства”.

У сучасній науковій літературі поняття “механізм консолідації капіталу підприємства” недостатньо визначено. В основному досліджуються механізми злиття та поглинання підприємств, механізми інтеграції підприємств та ін.

Так, М. Кизим розглядає механізм організації, стійкого функціонування і розвитку великомасштабних економіко-виробничих систем [10], таких як фінансово-промислові групи та стратегічні альянси.

Р. Шуляр, досліджуючи управління процесами злиття підприємств, класифікує злиття підприємств за ознакою “механізми злиття” та визначає основні механізми злиття, а саме: “...створення нового підприємства на координаційно-субординаційних засадах; злиття без створення юридичної особи на субординаційних або координаційно-субординаційних засадах” [11, с.12.].

Владімірова Т.А., зазначає, що “фінансово-економічний механізм інтеграційної взаємодії у складній системі обов’язково включає в себе узгоджену систему цілей, критеріїв та умов (в тому числі ресурсних) та базується на інформаційній підтримці, конкретних

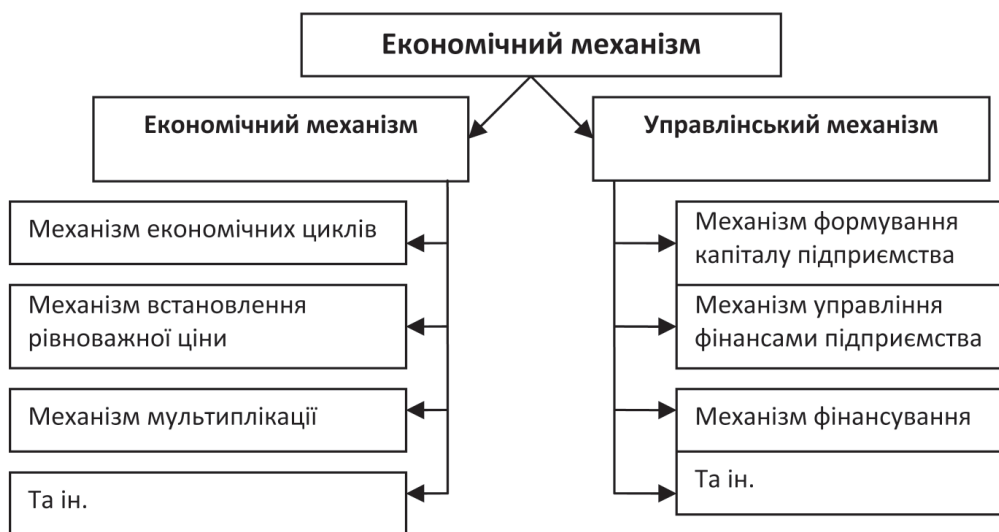

Рис.1. Розгляд економічного механізму в залежності від аспекту дослідження.

Таблиця 1.

Складові частини механізму консолідації капіталу підприємства.

№	Складові частини механізму консолідації капіталу	Коротка характеристика
1	Мета механізму	Результат, до якого прагнуть розробники механізму – одержання конкурентних переваг на ринку. Складається з поставлених задач, як то – максимізація прибутку, підвищена стійкість та стабільність підприємства та ін.
2	Задачі механізму	Певні завдання, з визначеним терміном здійснення, методами виконання, ресурсами та виконавцями. Склад та послідовність задач може змінюватись під впливом різних факторів. Послідовне виконання задач забезпечує досягнення поставленої мети і реалізується через алгоритм.
3	Алгоритм дій механізму	Послідовність дій, що направлені на вирішення поточних задач і досягнення загальної мети
4	Критерії оцінки діяльності механізму	Показники за якими оцінюється виконання поставлених задач та ефективність механізму в цілому.
5	Суб'єкти механізму	Фізичні та юридичні особи, зокрема підприємства, що виконують певні дії та вирішують поставлені задачі механізму.
6	Ресурси	Капітал підприємства: фінансовий, виробничий, інтелектуальний, людський та ін. Змінюється під впливом дії механізму.
7	Методи та важелі впливу	Способи та прийоми впливу на підприємства – учасники консолідації та на їх капітал. Можуть бути мотиваційні, технологічні, правові, адміністративні та ін. Конкретні методи та інструменти визначаються конкретними задачами, що стоять перед учасниками консолідації капіталу.
8	Система контролю	Певні заходи щодо вчасного та повного виконання алгоритму та поставлених задач. Включає в себе визначення параметрів, що підлягають контролю, термін та вид контролю. Передбачає залучення всіх сторін консолідації до проведення контролю
9	Нормативно – правове забезпечення механізму	Нормативно – правові акти, що діють в країнах базування підприємств, угоди між учасниками консолідації, правила узгодження дій учасників.

правилах фінансової, інформаційної та технологічної взаємодії елементів між собою та зовнішнім середовищем, на методах формування керуючих параметрів (важелів: планів, цін, нормативів), на методах фінансового та оперативного управління, адміністративних та фінансових обмеженнях діяльності суб'єктів господарювання в середині системи та у зовнішньому середовищі"[12, с.13-14].

Таким чином, через недостатню визначеність поняття "механізм консолідації капіталу" у досліджених джерелах, постає необхідність надання авторського розуміння цієї категорії.

Грунтуючись на висновках нашого попереднього дослідження, ми визначаємо консолідацію капіталу як процес об'єднання (злиття) капіталів підприємств, на договірній основі або на основі права власності, з метою підвищення ефективності, максимізації прибутку компанії та посилення конкурентних переваг на ринку, шляхом забезпечення якісно нового процесу приросту капіталу за рахунок його перерозподілу, зміни структури та капіталізації доходів. Отже, консолідація капіталу включає в себе не тільки поняття централізації капіталу (безпосереднього злиття підприємств) а і концентрації капіталу, тобто якісно нового приросту капіталу. Тому, ми вважаємо, що термін "механізм консолідації капіталу" повинен об'єднувати в собі сутність злиття (централізації), інтеграції та концентрації капіталу підприємств.

Таким чином, на нашу думку, механізм консолідації капіталу підприємства – це послідовність етапів економічної оцінки стану підприємства, формування мотивів, мети та застосування різноманітних методів для визначення доцільності консолідації, що супроводжують процес консолідації капіталу підприємств у різноманітні форми, заради досягнення підприємством конкурентних переваг.

Складові частини механізму консолідації капіталу підприємств показані у таблиці 1.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На основі проведеного дослідження теоретичних підходів до визначення поняття економічного механізму консолідації капіталу підприємства можна зробити наступний висновок. Механізм консолідації капіталу – це сукупність суб'єктів консолідації капіталу та інформаційних, фінансових і матеріальних потоків між ними в існуючому інституціональному середовищі, і містить послідовність етапів економічної оцінки стану підприємства, формування мотивів, мети та застосування певних методів для вирішення питання щодо доцільності консолідації, що супроводжують процес консолідації капіталу підприємства у визначені форми заради досягнення ним конкурентних переваг. Зроблений у статті аналіз теоретичних засад може бути використано при вирішенні питань щодо оптимізації існуючих механізмів консолідації капіталу на підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. [Текст] / Т.2/Редкол.:...С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін.- К.:Видавничий центр "Академія", 2000. – 864с.
2. Краткий экономический словарь [Текст] / Под ред. А.Н. Азриляна.- М.: Институт новой экономики, 2001. – 1088 с.
3. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. [Текст] / Б.А.Райзберг – 3-е изд., перероб.и доп. – М.: ИНФРА – М, 2001. – 480с.
4. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с франц. [Текст] / Под общ. ред. Н.И.Хрустальной. – М.: Прогресс; Универс, 1993. – 192 с.
5. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: Как управлять капиталом [Текст] / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 384 с.
6. Шермет А.Д. Методика финансового анализа предприятия [Текст] / А. Д. Шермет, Р. С. Сайфулин. – М.: ИНФРА-М, 1995. – 316 с.
7. Брюховецька Н.Ю. Економічний механізм забезпечення ефективного функціонування підприємств: автореф. дис. ... доктора ек. наук 08.06.01 [Текст] /Брюховецька Наталя Юхимівна. – Донецьк, 2001 – 22с.
8. Богушко О.М. Управління структурою капіталу авіакомпанії: дис. ... кандидата ек. наук 08.00.04 [Текст] / Богушко Ольга Миколаївна. – Київ, 2010. – 186с.
9. Бочаров С.Н., Бушмин И.А. Особенности проектирования управленческих механизмов [Текст] // Ползуновский Вестник. 2005г.- №2 – с. 35-40.
10. Кизим М.О. Механізми організації, стійкого функціонування і розвитку великомасштабних економіко – виробничих систем: дис. ...доктора ек. наук 08.06.02 [Текст] / Кизим Микола Олександрович. – Дніпропетровськ – 2001. – 203с.
11. Шуляр Р.В. Економічна оцінка та управління процесами злиття підприємств: автореф. дис. ... кандидата ек. наук 08.06.01 [Текст] / Шуляр Роман Віталійович. – Львів -2003. – 23с.
12. Владимірова Т.А. Финансово-экономический механизм интеграционного взаимодействия в сложной экономической системе: рычаги и методы. [Текст] / Т.А.Владимірова – Новосибирск: СИФБД – 2002. -127 с.